

Språk og stril

Om språkleg og lokal identitet i Fjell

Endre Brunstad

Denne artikkelen handlar om tilhøvet mellom språkleg identitet og stad-identitet blant ungdom i alderen 13–16 år, og har nemninga *stril* som utgangspunkt. Artikkelen byggjer på historiske data, ei spørjegransking og kvalitative forskingsintervju blant ungdomsskuleelevar i tidlegare Fjell kommune utanfor Bergen, tradisjonelt ein del av strilelandet, i dag prega av press mot nynorsken og dialektnivellering. Målet med artikkelen er å drøfte strileomgrepet og identifisere nokre moglege samanhengar mellom identitetskategorien stril og rapportert bruk av dialekt og nynorsk. Analysen tyder på at strilenemninga er relevant for å forstå språkval, språkbruk og språkleg identitet hos ungdomane. Det visar seg vidare å vere ein samheng mellom hovudmål, kjønn, lokal geografi og foreldrebakgrunn for om ein kategoriserer seg som stril. Viktigast er vekselverknaden mellom hovudmål og kjønn.

1 Introduksjon

Denne artikkelen tek utgangspunkt i nemninga stril for å utforske tilhøvet mellom språkleg identitet og lokal identitet.

Nemninga *stril* har gjennom lang tid vore brukt nedsetjande for å karakterisere bygdefolket som budde nær Bergen. Stril har vore ein typisk utgruppekategori der bergensarane var *vi*, medan strilane var *dei andre*, dei som budde på strilelandet. Språkleg har strileidentiteten først og fremst vore kopla til talemålet, til striledialekten, men òg til nynorsken sidan strilelandet på 1800- og 1900-talet fekk nynorsk som opplæringspråk, i motsetnad til Bergen, som hadde bokmål.

I løpet av dei siste tiåra har språksituasjonen på strilelandet endra seg. Talemålet har tilnærma seg bergensdialekten, medan nynorsken har vore under press frå bokmålet, og bruken av nynorsk i skulen har gått ned (jf. Revheim 1997, Birkeland 2008, Villanger 2010, Aasmundseth 2010, Sandøy 2016, Idsøe 2016, Brunstad 2017, Anderson 2020). Samtidig har strilenemninga endra seg. I takt med moderniseringa av strilelandet har *stril* i større grad vorte ein *vi*-kategori og ein positiv markør av bygdekultur. Det kom til uttrykk då statsminister (og bergensar) Erna Solberg heldt tale under opningsfesten for nye Øygarden kommune 4. januar 2020, og sa: «I dag er vi alle striler!».

Vi har altså ein situasjon der både strileidentiteten, striledialekten og posisjonen til nynorsken er i rørsle. Det gjer det interessant å sjå nærmare på korleis desse omgrepa vert oppfatta på strilelandet i dag, og kva for relasjonar vi kan finne mellom dei. Her er det nærliggjande å konsentrere seg om oppfatningar blant ungdom, som jo er dei mest aktive endringsagentane både språkleg og kulturelt.

Artikkelen vil fokusere på ungdom som bur i tidlegare Fjell kommune (frå 2020 ein del av nye Øygarden kommune). Fjell inngår historisk sett i den delen av strilelandet der «havstrilane» budde. I løpet av dei siste 40–50 åra har Fjell gått gjennom eit hamskifte med stor tilflytting, folkevekst og endringar i kommunikasjon, næringsliv, busetnadsstruktur etc. Fjell har vorte tett integrert med Bergen, talemålet har nærma seg bergensdialekten, medan nynorsken har kome under sterkt press (jf. Brunstad 2020). Fjell er såleis eit brytingsområde der strileidentiteten vert utfordra.

Kva slags samanhengar er det så mellom identitetskategorien *stril* og bruken av dialektar og nynorsk blant ungdom i Fjell i dag?

Dette er problemstillinga i artikkelen. For å kunne svare på den vil artikkelen aller først gi ei teoretisk, historisk og metodisk innramming der identitetsomgrepet, strilekategorien og Fjell-samfunnet vert kontekstualisert. Dinest vil artikkelen presentere og drøfte empiriske resultat frå studien. Den delen har to komponentar. Den eine handlar om rapportert språkbruk og språkval blant informantane. Den andre handlar om samanhengar mellom strilekategorien og ein del andre kategoriar, særleg kjønn, geografi og foreldrebakgrunn.

Materialet som ligg til grunn for artikkelen, er primært ei spørjegransking som vart gjennomført av artikkelforfattaren blant ungdomsskuleelevar i Fjell i 2017. Det vart dessutan gjort oppfølgingsintervju med eit utval av elevane same året, og desse skal òg trekkjast inn. I tillegg vert det nytta statistikk og historiske tekstar.

2 Lokal og språkleg identitet

Når vi bruker nemninga *identitet* om språk, er det ein tanke om at det finst noko sams mellom språket og språkbrukaren. Språket er ikkje berre eit kommunikasjonsmiddel, men òg ein del av språkbrukaren sjølv, noko som han eller ho identifiserer seg gjennom.

Tilnærminga til identitetsomgrepet er her basert på den sosialkonstruktivistiske forståinga som har dominert samfunnsvitskaplege og sosiolingvistiske studiar av identitet dei siste tiåra (jf. Bucholz og Hall 2004, 2005; problematisert av Pablé, Haas og Christie 2010). Då er det den sosiale sida ved identitet som står i fokus, ikkje den sosialpsykologiske internaliseringsprosessen (som hos Erikson 2000) eller det allmennpsykologiske behovet for inngrupper eller utgrupper (som hos Taifel 1981). Vi kan liste opp nokre kjenneteikn på ein slik forståingsmåte (jf. Darvin og Norton 2015).

- Identiteten er relasjonell – han handlar om tilknytning til dei ein vil rekne seg som ein del av, samtidig som ein skaper kontrast overfor utgrupper («dei andre»).
- Det er ulike identitetstrekk som folk kan velje å framheve til ulike tider, slik at dei relevante identitetstrekk kan variere over tid og mellom situasjonar.
- Identitet må forståast i høve til ein sosial kontekst. Identiteten kan ha meining i ulike kontekstar samtidig og vil vere koplå til ein større og meir allmenn kulturkontekst.
- Identitetsoppfatningar er ikkje statiske, men dynamiske – dei er i endring.
- Personar og samfunn kan ha fleire identitetar.

Dei to første poenga må understrekast, dvs. at identitetstrekk er relasjonelle og arbitrære. Kulturelle trekk som t.d. språk er såleis ikkje alltid relevante for å markere identitet, men når dei først vert nytta identitetsmessig, skjer det i møte med andre personar eller grupper som det er relevant å markere seg overfor. Poenget er velkjent frå bl.a. Fredrik Barth (1969) sine studiar av etnisk identitet. Barth viste til at det ikkje var totaliten av kulturtrekk, men grensesetjinga overfor dei andre som definerte ein kultur eller ein etnisitet. Pierre Bourdieu (2002) var inne i den same tankerekkja når han i *Distinksjonen* viste korleis høgstatusgrupper la vekt på kulturelle distinksjonsmarkørar som primært dei som var innanfor gruppa, forstod relevansen av.

Lokal identitet handlar om tilknytning til ein lokalitet. I den svært så omfattande litteraturen om *space* og *place* finn vi grovt tre hovuddimensjonar ved lokalitetar (jf. Agnew 1987; Withers 2009; Higgins 2020):

- den fysiske dimensjonen (det lokale som territorium og som fysiske omgivnader)

- den sosiale dimensjonen (det lokale som arena for sosial praksis og sosial samhandling)
- den førestilte dimensjonen (det lokale som førestilte fellesskap og som utgangspunkt for sosial mening, historisk tilhøyrslø og lokal identitet).

Desse tre dimensjonane er koplå til kvarandre og må sjåast på som idealkategoriar i webersk forstand. I vår samanheng står likevel den førestilte dimensjonen, dvs. dei kategoriseringane som folk gjer, i ei særstilling, fordi verken den fysiske eller den sosiale dimensjonen eksisterer uavhengig av den førestilte dimensjonen. I visse tilfelle er nok dei fysiske føresetnadene meir avgjerande enn elles, t.d. dersom det er tale om øyar. Dersom øyane vert knytte til fastlandet med bru, slik tilfellet har vore med Fjell, endrar premissane seg. I prinsippet er likevel alle dimensjonane sosialt konstruerte på den måten at det er våre omgrepsleggjingar som gir mening til dimensjonane, og omgrepsleggjingane er i sin tur resultat av menneskelege kategoriseringar. Det gjer at innhaldet i dimensjonane er opne for forhandlingar og val, for engasjement, maktbruk etc. I nyare sociolingvistisk litteratur om stader og språk er det den førestilte dimensjonen ved staden som dominerer forståingsmåten (jf. Johnstone 2010; Cornips og de Rooij 2018).

I samfunnsvitskaplege studiar av seinmodernitet på 1990-talet var det ein sentral idé at tilhøvet mellom identitet og lokalitet var i radikal endring. Ifølgje teoretikarar som Giddens (1997), Beck og Beck-Gemsheim (2004) og Ziehe (2004) hang desse endringane saman med den allmenne samfunnsutviklinga: auka mobilitet, ny teknologi, meir intens språk- og kulturkontakt og fleire diskursar tilgjengelege for samfunnsmedlemene. Sosiale relasjonar og identitetsband kunne strekkjast over lengre avstandar, og opplevde fellesskap vart mindre avhengige av det fysiske fellesskapet, dvs. av naboen og lokalsamfunnet. Individet vart, slik Giddens (1997) såg det, frigjort frå dei lokale rammene. «Geography was history», vart eit slagord (jf. Withers 2009, 637).

Seinmodernitetsteoriar om avlokalisering er brukte for å gi årsaksforklaringar på dialektendringar (jf. Mæhlum 2007). For dersom språkbrukarane vert mindre lokalt orienterte, ville dei vel velje bort dei mest lokalt avgrensa språktrekka til fordel for meir regionale, overlokale eller standardiserte varietetar? Talemålsgranskingar som prosjektet «Talemålsendring i Noreg» tyder på at det berre delvis held stikk (jf. Akselberg 2002; Mæhlum og Hårstad 2018): På den eine sida vert språktrekk med ei avgrensa lokal tilknytning avløyste av språktrekk med større utbreiing, anten nasjonalt eller regionalt. På den andre sida har utviklinga av talemålsregiolektar vore ganske avgrensa i Noreg, og det ser ut til å vere ulike utviklingsprosessar i ulike område og kontekstar. Det viktigaste for oss er at lokale identitetstrekk framleis er relevante for folk, og at dialektal språkbruk spelar ei rolle i den samanhengen.

At folk flest lever store delar av livet sitt lokalt, ser vi òg gjeld for ungdomsgrupper med sterke globale identitetsband (jf. Brunstad 2006; Brunstad, Røynealand og Opsahl 2010; Pennycook 2010; Mæhlum og Hårstad 2018, 316f.). Hipphoppmiljø er eit døme på det – dei er globalt orienterte med ein omfattande språkleg og kulturell påverknad frå engelsk, samtidig som dei tilpassar seg lokale tilhøve, som del av ei språkleg og kulturell glocalisering. Difor vil ikkje urbanisering, globalisering og meir digital kontakt over større fysiske rom seie det same som at lokalsamfunn og lokal identitet vert mindre relevante. Derimot vert det lokale relevant på andre måtar, fordi oppfatningane av det endrar seg i takt med samfunnsutviklinga. At nye disiplinær gjer sine egne «spatial turns», som literacyforskinga med t.d. *Spatializing Literacy Research and Practice* (Leander og Shealy 2004), er eit uttrykk for det.

3 Lokaliteten: Fjell kommune

Tidlegare Fjell kommune vest for Bergen (sjå kart i figur 1) var fram til rundt 1970 prega av stabilitet. Det store skiftet kom då Sotrabraua opna i 1971 og Fjell vart landfast med Bergen. Det opna for tilflytting, i tillegg til ny næringsverksemd, nye vegar, nye buområde og nytt kommunesenter. Folkeveksten og samfunnsendingane i Fjell er karakteriserte som eit «sosiologisk jordskjelv» (Kobbeltveit 2002). I perioden etter bruopninga har nemleg folketallet tredobla seg, frå 6936 i 1971 (Statistisk sentralbyrå 1972, 22) til 26369 i 2019 (Statistisk sentralbyrå 2020). Det er visstnok ingen andre kommunar med høgare prosentvis folkevekst i Noreg i denne perioden (Skurtveit og Losnegård 2020, 349). Særleg sterk og rask var folkeveksten i den delen av kommunen som låg nærmast Bergen, Litle-Sotra. Mykje av innflyttinga her kom frå Bergen, og innflyttinga fekk karakter av å vere eit bergensk landnåm der Bergen utvida territoriet sitt (jf. Skurtveit og Losnegård 2020, 355). På Litle-Sotra kom nyetablerte bustadfelt som fungerte som bergensorienterte parallellsamfunn (jf. Brunstad 2020). Identitetsrammene til innflyttarane vart såleis prega av den bergenske bakgrunnen.

Demografi og språkutvikling heng saman. I «språklege smeltediglar» som Odda, Tyssedal og Høyanger har demografiske endringar vore drivkrafta for utviklinga av nye dialektformer gjennom koineisering (jf. Neteland 2014a). Også i Fjell har det vore omfattande dialektendingar, parallelt med folkeveksten. Rett nok er det ikkje gjort talemålsgranskingar i sjølve Fjell, men fleire talemålsgranskingar i tilsvarande strileområde dokumenterer talemålsendingar som ser ut til å skuldast påverknad frå Bergen (jf. Revheim 1997; Birkeland 2008; Villanger 2010; Aasmundseth 2010; Sandøy 2016, 98). Rapportar frå ungdomsskulelærarar og eigenrapportar frå elevane indikerer at dialektnivelleringa har vore sterkare i Fjell enn t.d. gamle Øygarden kommune, der påverknaden frå bergensk er granska (Villanger 2010).

Figur 1. Tidlegare Fjell kommune utanfor Bergen. Kjelde: Google maps.

Når det gjeld nynorsken, er det verdt å merke seg at han historisk sett vart innført seinare på øyane vest for Bergen enn i fjord- og fjellregionen i Midhordland og Hardanger (jf. Myking 1981). Fjell høyrer nemleg til den kulturregionen som Gabriel Øidne (1957) kalla «den mørke kyststripa», prega av ein pietistisk bedehuskultur der konservative politiske parti stod sterkt, og der nynorsken kom seinare inn. Frå 1935 og fram til 1976 hadde likevel alle skulekrinsane i kommunen nynorsk som hovudmål (Langeland 1988).

På 1990- og 2000-talet gjekk skulemålsprosenten for nynorsken gradvis nedover, frå 78 % i 1992/93, då dei offisielle målingane starta, til 32 % i 2019 (jf. Grunnskolens informasjonssystem [GSI] 2021). Nynorsken har altså gått frå å vere fleirtalsspråket i skulen til å verte mindretalsspråket, og det har skjedd i vekstperioden for Fjell.

At skulemålsprosenten for nynorsken har gått ned, handlar i første omgang om språkvala til foreldra. Dei valde i større grad bokmål enn nynorsk som opplæringspråk til barna i barneskulen. Her var igjen demografien avgjerande: Det var i dei typiske innflyttarområda i Fjell at bokmålet kom inn, først med krav om språklege parallellklassar, deretter med skulemålsrøystingar der bokmålet etter kvart fekk fleirtal og vart opplæringspråk ved ein del skular (Brunstad 2020, 180). Dei som valde bokmål til barna sine, oppfatta neppe språkvala sine som uttrykk for noko språkskifte – deira individuelle utgangspunkt frå Bergen var jo bokmålet. At bokmålet vann fram, handla såleis ikkje primært om at identitetsrammene til folk endra seg, men om at det kom nye folk inn i lokalsamfunnet og endra lokalsamfunnet. Det hadde òg sin sær-eigne dynamikk at bokmålsskulane kom i området med størst tilflytting og høgast folkevekst, og der sentrumsfunksjonane vart utbygde (med kjøpesenter, rådhus, buss-terminal og ulike sørviskontor). Kjøpesenteret Sartor senter vart både ei fysisk ramme

og ein arena for sosial samhandling, med bokmålet som skriftspråk. I den sosiale samhandlinga med innflyttarforeldre kom så bokmålet inn i idrettslaget, foreldregrupper, songkor etc.

Samtidig skal vi ikkje underkommunisere det individuelle skriftspråkskiftet frå nynorsk til bokmål. Skal vi tru eigenrapportane frå spørjegranskinga i 2017, hadde om lag 42 % av elevane med nynorsk som opplæringspråk i barneskulen skifta til bokmål innan utgangen av ungdomsskulen (Brunstad 2020, 181). Det er svært høge tal og understrekar at Fjell er eit språkleg pressområde. Omfanget av individuelle skriftspråkskifte utgjer då òg ei alvorleg utfordring for statusen til nynorsken i Fjell. Sett i eit historisk perspektiv er det likevel demografien og ikkje dei individuelle språkskifta blant skuleelevane som har lagt grunnlaget for endringane i språksituasjonen i Fjell.

Figur 2. Skulemålsutvikling i Fjell. Avtrykk frå Skurtveit og Losnegård (2020, 607).

Som vi kan sjå i figur 2, har det vore fleire skulenedleggingar i Fjell dei aller siste åra. Det er vanskeleg å vurdere kva det vil ha å seie for nynorsken i tida framover, men

generelt har Fjell hatt ein ganske desentralisert skulestruktur fram til dei siste åra, og det er ikkje grunnlag for å tru at skulesamanslåingar har spela ei *vesentleg* rolle for skulemålsutviklinga.

Nynorsken har halde seg best i dei vestlege delane av Fjell. Desse delane er meir grisgrendte, men busetnadsstrukturen er annleis enn på Litle-Sotra ved at ein i større grad har etablert bustadfelt rundt dei gamle grendene som Ågotnes, Knappskog, Landro, Kolltveit og Ulveset (jf. Nordvik 2010, 33). Dei som flytte til Store-Sotra, kom dermed til område der tradisjonen stod sterkare enn tilfellet var t.d. på Straume. Her har med andre ord utbyggingspolitikk og busetnadsstruktur hatt språkpolitiske verk-nader.

4 Dei mest strilete strilane

Anders Bjarne Fossen (2009) skriv følgjande om bergensarane sitt syn på strilen: «Strilen ble for ham en likegyldig og uvesentlig person.» Strilekategorien har likevel ikkje vore einsarta, og nokre strilegrupper har tradisjonelt hatt høgare status enn andre. Dei som sat best i det, var innlandsstrilane («mjølkestrilar» frå Fana, «bygningstrilar» frå Osterøy og «fjordstrilar» frå Lindås). Dårlegast stilte var havstrilane, dvs. dei som kom frå kyststrok som Fjell. Ivar Aasen hadde i 1843 merka seg at «Havfolket [...] ofte spottes af deres mere pyntelige Naboer» (Aasen 1917, 31). Eilert Sundt skreiv i *Om Huslivet i Norge* (1873): «Havstrilernes øer ere jo næsten berømte – så tidt har man hørt bergensernes fremstilling om den uhumskhed og stakkarsdom, som der skal være.» Då boka *Havstrilerne* av C.W. Juuhl kom ut i 1912 (jf. Juuhl 2012), skreiv *Aftenposten* følgjande: «Nu skal altså også strilerne, disse besynderlige tunge og halvt latterliggjorte mennesker der langt yderst mod Vesterhavet, få sin digter» (Skurtveit 2012).

Den store økonomiske, sosiale og kulturelle ulikskapen mellom Bergen og strilelandet på Sotra gjorde at tilhøvet mellom bergensarar og havstrilar var skeivt i mange hundreår. Havstrilane vart håna og latterleggjorde og var meir uvesentlege enn dei andre strilane.

Skal ein tru journalist Trine Eilertsen, var fordommane mot havstrilane framleis til stades under hennar oppvekst i Fjell på 1980-talet: «Sotra og sotrastrilene er nederst på enhver statusliste. Sotrastrilene er til og med nederst på strilehierarkiet blant strilekommunene rundt Bergen» (Eilertsen 2002). Eilertsen viste til at på 1980-talet var det slik at «enkelte av Sotrarussen skjulte Sotra videregående-logoen på russedressen for å slippe slengbemerkinger». Grunngevinga var dei negative haldningane til strilar i Bergen: «For i Bergen var det nulltoleranse mot alt som minnet om stril, og de aller mest strilete strilene kom fra Sotra» (Eilertsen 2002).

Sjølv om Eilertsen spissformulerer seg, illustrerer ho ei generell oppfatning om at strilane frå Sotra framleis har låg status, og at strilane sjølve har internalisert denne låge statusen i form av ei kulturell mindreverdskjensle.

At nynorsken har greidd seg dårlegare i Fjell enn i andre tilsvarende omlandskommunar til Bergen, som t.d. Os, har nok samanheng med kulturpsykologiske og kultursosiologiske faktorar (jf. Nordvik 2010). Det er likevel omdiskutert kva rolle ei eventuell kulturell mindreverdskjensle har spela. Redaktør Olav Kobbeltveit (2002) gjekk i *Bergens Tidende* i rette med Gunnstein Akselberg, som hadde vist til at folk på Voss var meir «stolte» av sin kultur og sin dialekt enn folk på Sotra. Kobbeltveit sitt syn var at det var folkeinnflyttinga frå Bergen som var motoren i språkutviklinga på Sotra; det var ifølgje han ein «krig» mot ei demografisk overmakt, og då ville ord som «stolt» dra merksemda vekk frå dei grunnleggjande kreftene.

Skurtveit og Losnegård (2020) viser i den nyare allmennhistoria for Fjell til at på 1980-talet var det fleire i Fjell kommune som åtvare imot for stor innflytting og mangel på medviten lokalplanlegging. I praksis var det i hovudsak private entreprenørar som styrte utviklinga av større utbyggingsprosjekt på den tida. Det er først dei siste åra med bl.a. prosjektet «Sotra kystby» at ei meir medviten by- og bygdeplanlegging har kome i gang (Roald 2010; Kværnum 2012). Dei språklege og lokalkulturelle aspekta er likevel enno ikkje vortne integrerte i planleggingsarbeidet (Brunstad 2020).

5 Kjeldegrunlaget

Datagrunnlaget for den empiriske studien som eg skal gå inn på her, er primært ei spørjegransking som vart utført i 2017 blant ungdomsskulelevar i alderen 13–16 år i Fjell. Granskinga vart gjennomført digitalt i skuletida på alle dei tre ungdomsskulane i kommunen, anten på mobiltelefon eller datamaskin, med verktøyet *SurveyXact*. Føremålet med granskinga var primært å granske språkveksling, språkskifte og språkoppfatningar hos ungdomar i ei typisk randzone for nynorsken. Tidlegare er andre data frå studien brukte bl.a. i ein studie av språkskifte frå nynorsk til bokmål (Brunstad 2020; Helset og Brunstad 2020).

I spørjegranskinga er der 675 svar, og det gir ein svarprosent for skulane som heilskap på om lag 60 %. At svarprosenten ikkje var endå høgare, heng primært saman med at nokre klassar var bortreiste på grunn av skuletur eller andre arrangement. Det var elles frivillig å svare, og nokre fåe elevar valde å ikkje levere svar. Sidan mange av informantane var under 15 år, var det dessutan krav frå NSD om samtykke frå føresette. Svar som mangla stadfesting frå føresette er difor ikkje inkluderte i studien.

I svara er der ein kjønnskilnad på 53 % jenter og 47 % gutar. Den skilnaden samsvorar med ei generell skeivfordeling mellom kjønna i desse aldersgruppene (jf. GSI

2021). Fordelinga mellom elevar med nynorsk og bokmål som hovudmål var òg stort sett i samsvar med skulemålsprosenten som GSI har gitt opp for ungdomsskulesteget. Også fordelinga av minoritetsspråklege verkar representativ.

Spørjegranskinga gir svar på direkte spørsmål, i tillegg er der eigenrapporteringar om hypotetisk språkbruk. Det følgjer fleire avgrensingar med slike data. Ein kan blant anna ikkje slutte frå eigenrapportar om språkbruk til faktisk språkbruk. Det er dessutan primært medvitne språkoppfatningar som vi får direkte tilgang til. Gjennom å korrelere svar på ulike spørsmål er det likevel mogleg å finne mønster som gjer at vi kan kople oppfatningar om språk, språkbruk og kulturelle stereotypiar som informantane ikkje er medvitne om. Det var dessutan moglegheiter for å gi opne svar, og fleire nytta høvet til å gjere det.

Studien nytta seg òg av gruppeintervju med eit strategisk utval elevar. Desse intervjuva vart filma og transkriberte og svara kunne jamførast med dei svara elevane hadde gitt i spørjegranskinga. Alle intervjuva vart gjennomførte av artikkelforfattaren, som òg sjølv stod bak spørjegranskinga.

6 Resultat

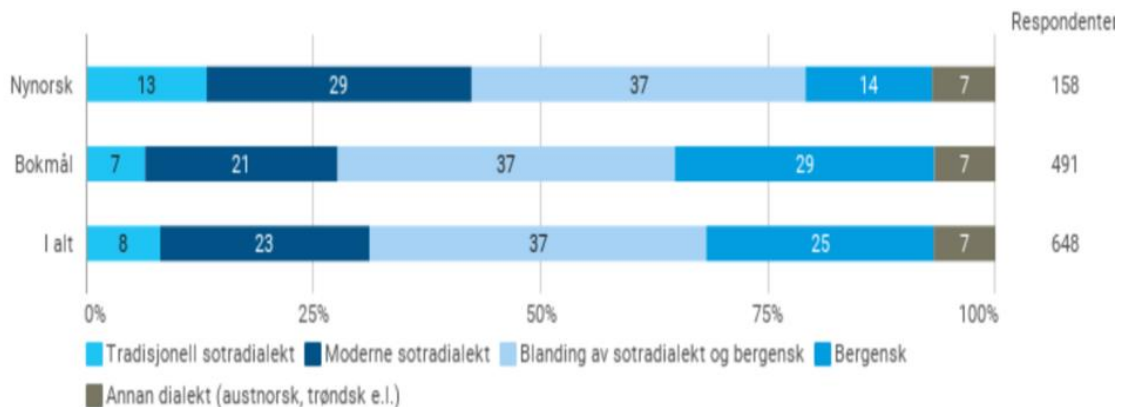
6.1 Språkbruk og språkval blant ungdomar i Fjell

I spørjegranskinga har informantane fått spørsmål om kva dei ville kalle talemålet sitt. Dei har fått val mellom fem kategoriar: «tradisjonell sotradialekt», «moderne sotradialekt», «blanding av sotradialekt og bergensk», «bergensk» og «annan dialekt» (austnorsk, trøndsk o.l.). Desse kategoriane vart utvikla i samarbeid med lærarar i ungdomsskulen og vart òg piloterte på eit utval elevar. At kategorien «sotradialekt» vart nytta i staden for «strilemål», skuldast ønsket om å unngå prefabrikerte svar. Fleire sociolingvistiske studiar har nemleg synleggjort at nemninga *strilemål* vert kopla til tradisjonelle dialektformer (jf. Anderson 2020, 42) og vert oppfatta som som noko arkaisk, gammalt og umoderne – former som er «snakka av folk frå primærnæringane» (Anderson 2020, 42). Der er med andre ord fleire stereotypiar knytte til nemninga (Anderson 2020; Kerswill 1994; Birkeland 2008; Villanger 2010; Aasmundseth 2010). I og med at ungdomane sjølve snakkar ein meir moderne dialekt (jf. Villanger 2010; Anderson 2020, 44), var utgangspunktet at «sotradialekt» kunne fungere meir inkluderande, ikkje minst gjennom underkategoriane «tradisjonell» og «moderne».

Sidan det er tale om eigenrapportering, kan ikkje svara sjåast på som objektive talemålskategoriar. Ein informant som oppgir at han eller ho snakkar «moderne sotradialekt», kan i og for seg ha ein dialekt som er lik dialekten til ein som oppgir å snakke «blanding av sotradialekt og bergensk». Føremålet er likevel ikkje å kartleggje tale-

målet, men å få innsikt i språklege og kulturelle identitetsoppfatningar. Då er det relevant å sjå på den språklege sjølvkategoriseringa, måten elevane set ord på sitt eige talemål på.

I figur 3 ser vi korleis elevane har kategorisert talemålet sitt. Den samla svarprosenten for dei ulike talemålskategoriene står i den nedsta linja, merkt med «i alt». I tillegg vil vi finne svar baserte på kva hovudmål elevane har, i dei to første linjene, merkte «nynorsk» og «bokmål».

Figur 3. «Kva vil du kalle talemålet ditt/dialekten din?»

Tabellen viser at flest elevar, 37 %, ville kategorisere talemålet sitt som «blanding av sotradialekt» og bergensk». Det gjeld både nynorsk- og bokmålelevane. Å identifisere talespråket sitt som «blanding» er ikkje heilt vanleg i norsk, skal ein tru Røyneland (2017, 96). Ho viser til ei spørjegransking blant 600 elevar i vidaregåande skule der svært fåe sjølve ville kategorisere sin eigen dialekt som *blanda* (jf. Røyneland 2017, 96). Mange av ungdomane i Fjell oppfattar derimot tydeleg sjølve at dei driv med dialektblanding, og at dei har ein blandingsdialekt. Det kom òg fram i intervju med elevane.

For to av svarkategoriene er det eit vesentleg skilje mellom nynorsk- og bokmålelevane. Det gjeld for det første talemålskategorien «bergensk», som samla sett 25 % svarar at dei vil kalle talemålet sitt. Det er 14 % av nynorskelevane og 29 % av bokmålelevane som oppgir at dei snakkar «bergensk». Det er altså ein sterkare tendens til å orientere seg mot bergensk blant bokmålelevane enn blant nynorskelevane.

Det andre skiljet finn vi når det gjeld «sotradialekt». Samla sett er det 23 % som svarar at dei snakkar «moderne sotradialekt», og 8 % som svarar «tradisjonell sotradialekt», dvs. 31 % for sotradialekt samla sett. Her er det nynorskgruppa som markerer seg ved at 42 % svarar at dei snakkar sotradialekt, medan bokmålsgruppa

har 29 %. Det er såleis ein sterkare tendens til å orientere seg mot sotradialekten blant nynorskelevane.

Eitt av spørsmåla handla om talemålet i Straume, sentrumsområdet i Fjell. Straume er det området som er tettast integrert med Bergen, og talemålet der ligg nærmare bergensk enn talemålet. Informantane fekk difor spørsmål om dei høyrde forskjell på talemålet til ein 15-åring frå Straume og ein 15-åring frå Bergen. Det spørsmålet var det 43 % som svara «ja» på, 25 % svara «nei», medan 32 % svara «veit ikkje». Det var altså ikkje opplagt at straumemålet var identisk med bergensk. Informantane fekk så oppfølgingsspørsmål om kva talemålsskilnadene overfor bergensk gjekk ut på. Det kom 251 individuelle svar (av dei var 180 seriøse). Fleire av dei som svara, var opptekne av at det ikkje var heilt enkelt å jamføre med bergensk, fordi det var skilnader internt i bergensdialekten, og at talemålet i bydelen Fana skilde seg ut med former som «jeg» og «ikke». Ein informant såg føre seg eit dialektkontinuum frå Fana og til den delen av Bergen som låg nærmast Sotra, Drotningstveit:

Eg kan høyre forskjellen frå ein frå Stor-Sotra og Bergen. Eg kan høyre forskjellen frå ein frå Litle Sotra og ein frå Fana. Men eg kan ikkje høyre forskjellen frå ein frå Litle Sotra og ein frå Drotningstveit.

Det var fleire som meinte at skiljet mellom talemålet i Fjell og i Bergen var flytande, og her kom blandingsmetaforen inn: «vi på Sotra snakker blanding av bergensk, dialekt og litt nynorsk». Det var for dei fleste vanskeleg å peike på kva for konkrete trekk som skilde talemålet i Fjell frå talemålet i Bergen. Det kom òg fram i gruppeintervjua, som med desse 10.-klassingane:

Sigrid: Det er nokre som snakkar sånn skikkeleg stril, men eg trur dei fleste snakkar bergensk.

Ella: Det er jo ikkje sånn fullstendig, sånn ordentleg bergensk som du tenkjer på når ein tenkjer bergensk, det er jo litt blanding.

Intervjuaren: Kva er forskjellen då?

Ella: Eg veit-kje eg. Du høyrer at det er litt forskjell. (Intervju.)

Éi av dei som hadde spesifikasjonar på språkskilnadene, var Maria i ein annan 10.-klasse, ho viste til palatal-k-uttale. I intervju med henne spesifiserte ho at denne uttalen var knytt til «strilamål», dvs. talemålet som dei ifølgje henne snakka litt lenger ute på Sotra, i Sund og i gamle Øygarden:

Eg trur at Sotra, ikkje sant, så har du dei som seier ikkje, viss du drar lenger ut på Sotra, du skjønner kva eg meiner, ikkje sant? Sånn dei seier eg veit ikkje og sånn, uti Sund og

Øygarden og sånn (...). Du kan ikkje snakke nynorsk, men det høyrst ut som nynorsk. Viss vi skulle sagt at nynorsk var eit talespråk eller dialekt så var dei meir på det. Eg føler at strilamål på ein måte er nynorsk, berre munnleg, på ein måte. Utover på Sotra, du skal ikkje så langt ut før det slår over til strilamål, som liknar veldig mykje på nynorsk. (Intervju.)

Måten Maria kategoriserte talemålet i Sund og Øygarden på (dei var eigne kommunar på denne tida), illustrerer at ho såg på *stril* og *strilamål* (som konsekvent fekk a-fuge) som fjernt frå sin individuelle kvardag. Samtidig anerkjente ho stril og strilamål som delar av den kollektive lokalkulturen ho gjekk inn i.

I intervjuet vart informantane bedne om å utdjupe kva slags talemål dei snakka. Det var fleire som hadde vanskeleg for å gjere det, sjølv om dei var innforstått med ulike måtar å dele opp dialektar på. Talemålet deira var ikkje «strilamål», men heller ikkje heilt «bergensk» eller «bokmål». Det kunne eventuelt vere «bokmålish-aktig», som informanten Emma kalla sitt talemål. Hos henne verka det som om tilnærming til bokmål og til bergensk var eitt og det same. Emma var samtidig inne på at ho kunne veksle mellom talemålsformer: «Plutseleg kan eg begynne å snakke sånn stril.» Her illustrerer Emma eit gjennomgåande trekk som fleire informantar var inne på, nemleg at dei dreiv med veksling mellom ulike talemålsvarietetar (jf. 6.5).

I spørjegranskinga brukte informantane ulike adjektiv for å karakterisere skilnaden mellom bergensk og talemålet i Fjell. Om bergensk var det brukt adjektiv som «fin», «forsiktig», «pen», «bredere», «raspete», «mjukare», «lett», dvs. adjektiv som kunne gi assosiasjonar til estetiske og prestisjefulle verdiar, men òg til det å vere brautete. Om talemålet i Fjell nytta informantane adjektiv som «stril», «nynorsk», «fortare», «blanda», «skarpt», «slappare», «robust», «overdriven». Adjektiv som «tydeleg» og «hard» vart brukt om begge dialektformene. Om bergensk var det òg tillagt eigenskapar som «meir bokmål», «meir austlandsk» og «meir kebabnorsk», dvs. språktrekk som er relativt «dynamiske» i Noreg. Eigenskapen *dynamisk* vart dermed kopla til bokmål og bergensk i større grad enn til nynorsk og strilemål.

6.2 Sjølvkategorisering som stril

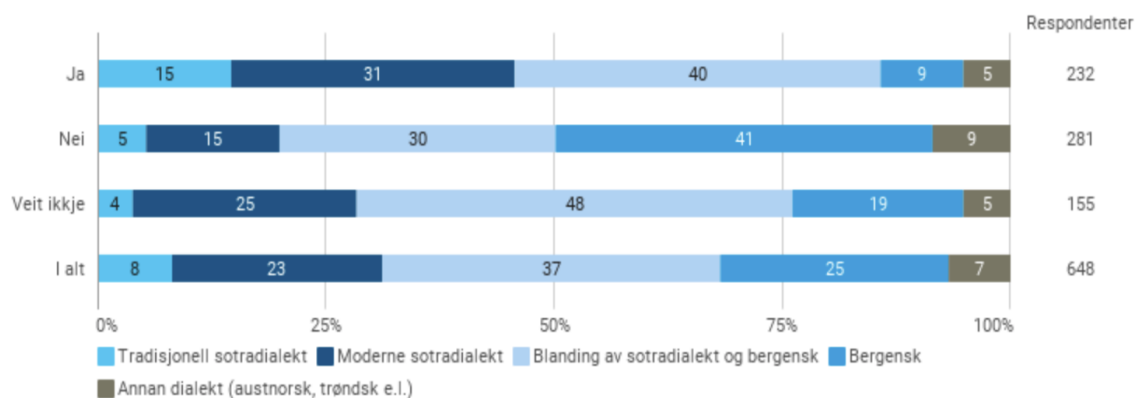
Alle informantane fekk spørsmålet «Er du ein stril?». Det var til saman 670 informantar som svarta på spørsmålet, og vi fekk denne svarfordelinga:

- Ja: 36 % (232 informantar)
- Nei: 43 % (281 informantar)
- Veit ikkje: 24 % (157 informantar)

Det var altså eit mindretal av ungdomsskuleelevane i Fjell som definerte seg sjølve som strilar. I gruppeintervjua kom det samtidig fram at fleire informantar var usikre på innhaldet i omgrepet, særleg når dei måtte tenkje seg om, og dei var usikre på korleis dei skulle plassere seg sjølve. På direkte spørsmål kopla dei fleste strile-nemninga til språk, anten til dialekt eller til nynorsk, medan nokre kopla stril først og fremst til geografi, det å bu i periferien av Sotra.

Det er ikkje overraskande, men likevel påfallande kor tydeleg sjølvkategoriseringa som stril fell saman med det å ha nynorsk som hovudmål. Blant nynorskelevane ville så mange som 59 % karakterisere seg som stril (medan 24 % svara dei ikkje var stril, og 18 % svara at dei ikkje visste). Tilsvarende tal for bokmåselevane var 28 % strilar, 50 % ikkje-strilar og 22 % som ikkje visste om dei var stril.¹ Skilnaden mellom nynorskelevane og bokmåselevane kan sjølv sagt henge saman med geografi – i utkantområda var det fleire med nynorsk som hovudmål enn i dei meir sentrale stroka. Samtidig var det slik at også blant elevane frå utkantområda ville dei med nynorsk som hovudmål i større grad definere seg som strilar enn kva tilfellet var for bokmåselevar frå dei same skulane.

Vi ser vidare ein samanheng mellom sjølvkategorisering som stril og talemål. Det er langt fleire av dei som sa at dei var strilar, som oppgav at dei snakka sotradialekt, enn dei som sa at dei ikkje var strilar. Som vi ser i figur 4, er det her tale om ein skilnad på 46 % og 20 %. Når det gjeld bergensk, var det annleis: Blant ikkje-strilane var det 41 % som oppgav at dei snakka bergensk, medan berre 9 % av strilane gjorde det same.

Figur 4. Talemålscategorisering basert på om ein har kategorisert seg sjølv som stril

¹ Dei som hadde skifta frå nynorsk til bokmål permanent, skilde seg noko ut. Blant dei var det 35 % som sa at dei var strilar, 33 % som sa at dei ikkje var det, medan 36 % sa at dei ikkje visste.

6.3 Stril og geografi

I spørjegranskinga gav elevane opp kva for barneskule dei hadde gått på, og dermed får vi innsikt i oppvekstområdet deira. Det viser seg at det helst var dei som budde mest ruralt og lengst vekk frå Sotrabraua, som ville definere seg sjølve som strilar. Dei som budde meir sentralt og nærmare Sotrabraua, ville i mindre grad definere seg sjølve som strilar.²

Det er ikkje grunnlag for å seie at det å vere stril på ein eintydig måte gir grunnlag for stadbundne, tradisjonelle og rurale verdiar. Ein god del av dei som definerte seg som strilar, kunne t.d. tenkje seg å bu i Bergen eller ein storby i utlandet – informantane fekk nemleg spørsmål om kvar dei kunne tenkje seg å bu seinare i livet. Det var likevel fleire strilar enn ikkje-strilar som oppgav at dei i framtida ville bu på Sotra eller i ei anna bygd i Noreg.

Sidan tilhøvet til Bergen har stått sentralt i kategoriseringa av strilane, ville det vere interessant å sjå på korleis tilhøvet vart oppfatta i dag. Informantane i spørjegranskinga fekk ta stilling til følgjande påstand: «Folk på Straume er i praksis bergensarar». Det var 31 % som var *einige* i påstanden (10 % «heilt einige» og 23 % «ganske einige»), medan 26 % var «ganske» eller «heilt» *ueinige* i den. Det var likevel så mange som 41 % som *verken var einige eller ueinige* i påstanden, og det talet var felles for både bokmåls- og nynorskelevane. Det var heller ingen vesentlege ulikskapar i svara frå dei som hadde vakse opp nær Straume og andre. Ei slutning kan her vere at mange såg på tilhøvet til Bergen som ope. Ei slik openheit har òg kome til uttrykk i andre studiar. Innbyggjarundersøkingar i 2006 og 2013 indikerte at mange av innbyggjarane i Fjell hadde doble identitetsband til både Bergen og Fjell, og særleg dei yngre uttrykte tilhøyrsla til Bergen (Respons 2013). Likevel viste det seg at tilhøyrsla til Sotra og Fjell var sterkare enn tilhøyrsla til Bergen, jamvel blant dei yngre (Respons 2013).

---

² Blant dei som hadde gått på skule på Litle-Sotra, dvs. øya nærmast Sotrabraua, sa dei fleste at dei *ikkje* var strilar. (Det galdt 68 % av dei frå Hjelteryggen skule, 52 % av dei frå Danielsen Sotra, 57 % av dei frå Liljevatnet skule og 62 % av dei frå Foldnes skule.) Den einaste nynorskskulen på Litle-Sotra, Brattholmen skule, skilde seg litt ut ved at «berre» 41 % sa at dei *ikkje* var strilar.

Flest som kategoriserte seg som strilar, fann vi blant dei som hadde gått på barneskule i utkantane: Misje skule 60 %, Tellnes skule 55 %, Landro skule 44 % og Skålevik skule 44 %. Interessant er det at blant informantar som hadde gått på Ågotnes skule, var det 52 % som sa at dei var strilar. Ågotnes utgjer eit eige sentrumsområde i nordre delen av Stor-Sotra, med mykje tilflytting, nyare rekkjehusbusetnad og prega av industri og sørvis (og ikkje primærnæringar). Samstundes utgjer det ein utkant i kommunen som heilskap og ligg lenger frå Bergen enn kva Straume gjer. Ved Ågotnes var det samtidig berre 16 % som svara «veit ikkje». Berre elevar frå Foldnes skule har færre svar i denne kategorien (8 %).

Det var fåe informantar som ønskte kommunetilhøyrslle med Bergen (20 % av informantane). Samtidig ser vi at elevlar med høvesvis nynorsk og bokmål som hovudmål markerte seg ulikt. Blant nynorskelevane var 50 % heilt ueinige og 15 % ganske ueinige i følgjande påstand: «Fjell kommune burde bli ein del av Bergen». Blant bokmåselevane var det 34 % som var heilt ueinige og 13 % som var ganske ueinige, dvs. at 47 % av dei var imot kommunesamanslåing (mot 65 % av nynorskelevane). Blant bokmåselevane var samtidig så mange som 31 % verken einige eller ueinige, medan dei som ønskte å bli del av Bergen kommune, utgjorde til saman 22 %.

For å vurdere den lokale tilhøyrsla fekk elevane ta stilling til påstanden «Eg er likegyldig til det som skjer på Sotra». Her sa fleirtalet på 55 % at dei var verken einige eller ueinige i påstanden. Her er det nok sjølve påstanden som det er vanskeleg å ta stilling til. For kva skulle alternativet deira vere? Som tenåringar lever elevane mesteparten av livet sitt på Sotra, med buss til og frå ungdomsskulen, og det gir truleg lite meining å spørje om dei er likegyldige til det som skjer der. Det minner oss om ein viktig føresetnad for alt snakk om seinmodernitet og avlokalisering: Frikopling frå staden har som premiss at ein har valmoglegheiter. Dei valmoglegheitene er blant anna definerte av alder.

6.4 Stril og kjønn

Kjønn viser seg å spele ei vesentleg rolle for strileidentiteten, i kombinasjon med hovudmål. Nynorskgutane og bokmålsjentene utgjer her dei store motsetnadene. Blant elevane med nynorsk som hovudmål var det heile 65 % av gutane som ville karakterisere seg som stril. Blant elevane med bokmål som hovudmål var det derimot berre 26 % av jentene som svara ja på at dei var strilar, medan 51 % av dei svara nei. (Sjå tabell 1.)

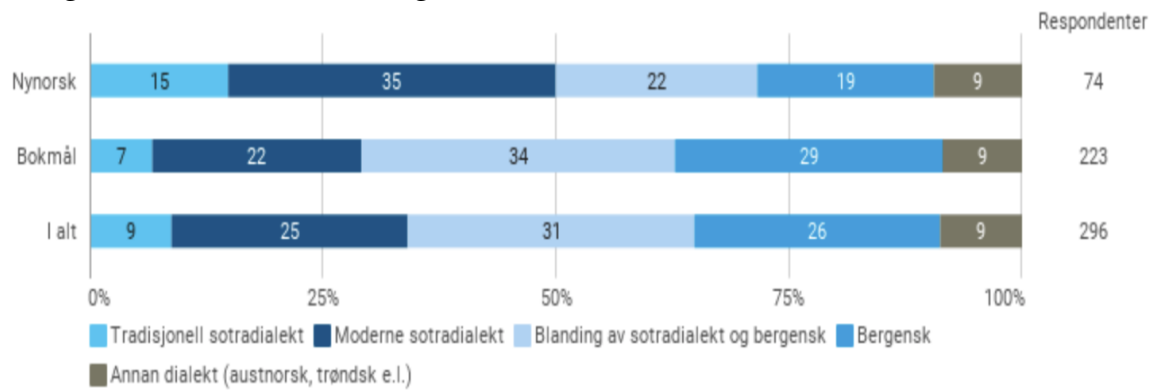
Informantar	Ja	Nei	Veit ikkje
Nynorskgutar	65 %	18 %	17 %
Nynorskjenter	51 %	28 %	22 %
Bokmålsghutar	29 %	44 %	27 %
Bokmålsjenter	26 %	51 %	23 %

Tabell 1. Svar på spørsmålet «Er du stril?» etter kjønn og hovudmål

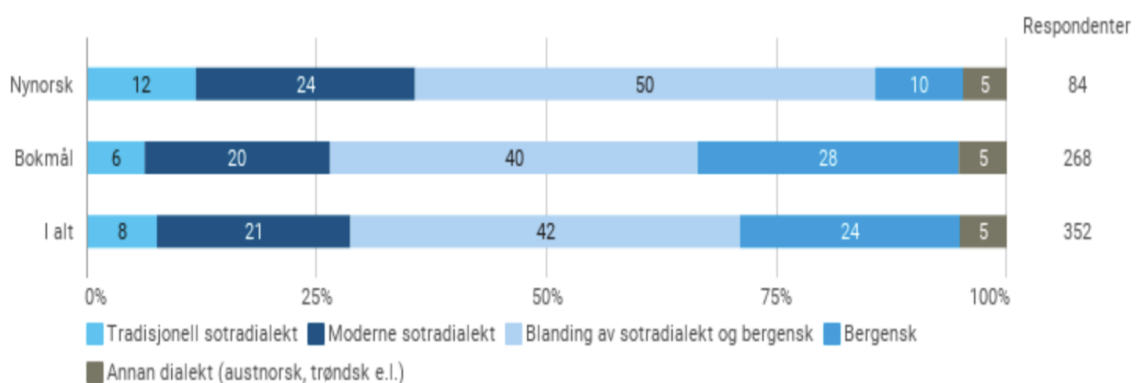
Kombinasjonen gut, nynorsk og stril gir, ut frå andre svar i spørjegranskinga, ei kulturell orientering mot det lokale, rurale og tradisjonelle, medan kombinasjonen jente, bokmål og ikkje-stril gir orienteringar mot Bergen, det urbane og det moderne. Desse to gruppene, nynorskgutane og bokmålsjentene, fungerer såleis som ekstrepunkt.

Også når det gjeld rapportert talemålsbruk, spelar kjønn ei rolle (sjå figur 5 og 6). Her er det kategorien «blanding av sotradialekt og bergensk» som slår mest ut, og no er det nynorskjentene som markerer seg. Heile 50 % av dei oppgir at dei snakkar «blanding av sotradialekt og bergensk», markant fleire enn dei 22 % av nynorskgutane som svarar det same. Blant bokmålsjentene er det 40 % som oppgir at dei snakkar ei blanding, mot 34 % hos bokmålsgutane.

Figur 5. Talemålskategorisering hos gutar, fordelte etter hovudmål

Figur 6. Talemålskategorisering hos jenter, fordelte etter hovudmål

At nynorskjentene er dei som oppgir at dei «blandar» mest i talespråket, er neppe tilfeldig. Vi veit frå andre svar at nynorskjentene er dei som bruker mest dialekt i skriving, samtidig som dei er svært medvitne om når dei ikkje skal gjere det (jf. 6.5). Nynorskjentene er generelt mest medvitne dei tekstnormene som er knytte til den fleirspråklege talemåls- og skriftspråksituasjonen dei lever i (jf. Helset og Brunstad 2020).

Kjønn spela òg ei rolle for om ein ville oppgi at ein snakka «sotradialekt». Så mange som 50 % av nynorskgutane oppgav at dei snakka anten «tradisjonell» eller «moderne» sotradialekt. Hos bokmålsgutane var talet 29 %, medan tala for bokmålsjentene var 26 % og for nynorskjentene 36 %.

6.5 Språkveksling: Ada som den moderne strilen

I dei opne svara og i intervjugranskinga kom det fram at fleire elevar veksla mellom ulike talemålsvarietetar i ulike situasjonar. Fleire gav dessutan uttrykk for at tale-språket deira hadde endra seg opp gjennom oppveksten. Når elevane så skulle utdjupe om talemålsbruken sin, vart ofte strilenemninga nytta. Ein gut fortalde i eit intervju at han hadde snakka «stril» heilt fram til han starta på ungdomsskulen. No var det berre unntaksvis til besteforeldra at han snakka «stril». Andre elevar fortalde at dei veksla mellom dialekten heime og den dei brukte på skulen. I intervjuet var særleg kategoriane «stril» (av og til «strilamål») og «nynorsk» brukt for å karakterisere tradisjonell sotradialekt, medan bergensk gjekk igjen om det talemålet som ikkje var «stril», som i dette intervjuutdraget med tre jenter i 9. trinnet. Igjen ser vi at informantane er medvitne om at dei driv med dialektveksling:

Intervjuar: Er de strilar?

Gina: Ja

(Dei andre ser litt på kvarandre.)

Intervjuar: Litt?

Kristine: Ja, det er av og til eg er heilt heilt bergensk, og så er eg stril igjen.

Vi skal stoppe litt ved ein einskildinformant i 10. klasse, *Ada*, som kjem med eit fyldig svar i eit ope felt i spørjeskjemaet. Ada har nynorsk som hovudmål, og i spørjegranskinga har ho kategorisert dialekten sin som «moderne sotradialekt». I dette svaret koplar ho dialekten både til å snakke «nynorsk» og å ha ein identitet som «stril»:

Vi som snakkar nynorsk på Sotra, blir veldig påverka av alle dei rundt oss som snakkar bymål. Når eg snakkar med foreldra mine snakkar eg som regel på nynorsk. Meg og nokre venninner kan kan godt snakke nynorsk, men dersom eg held presentasjon i klassen, byttar eg ofte til bokmål. Den moderne sotradialekta går vell eigentleg ut på at vi likar det «gamle strila livet» og har det ganske kjekt på Sotra. Men vi blir påverka av alle som snakka bokmål, men eg som ihvetfall ha foreldre som snakka nynorsk, held på nynorsken, men blit påverka av venner. Så det blir ei lett blanding, blant anna bytter eg ofte, når deg kjem til feks kva aldersgrupper eg snakkar med.

At Ada kategoriserer talemålet sitt som «nynorsk», er ikkje ukjent frå andre folkelingvistiske studiar (jf. Neteland 2014b). Det vert òg brukt når elevar skal grunngi språkskifte (jf. Brunstad 2020). Vi ser frå sitatet at Ada koplar seg identitetsmessig til eit meir tradisjonelt og ruralt livsmønster på Sotra («det gamla strila livet»). Samtidig verkar det som om sotradialekten og nynorsken er kopla til intimsfæren med foreldre og venninner. Presentasjonar i klassen er sett på som ei meir formell og offisiell handling, og då bruker ho «bokmål». At ho gjer det på skulen, med nynorsk som hovudmål, kan

ein truleg sjå i samanheng med at klassen er språkblanda, og at fleirtalet av elevane i klassen har bokmål. Ada har såleis internalisert premisen om at bokmål er det dominerande språket i samfunnet, og bruker her bokmålet instrumentelt. Ada demonstrerer på den måten at ho er medviten at ho opererer i ulike språkbruksdomene. Ho er tilpassingsdyktig, og val av talemål og skriftspråk i ulike kontekstar er ein del av tilpassinga til normforventingane. Samtidig skal vi ikkje underslå at desse normforventingane går inn i det som Bourdieu (2002) kalla *doxa*. Ada har ein taus kunnskap om at nynorsken ikkje «passar» like godt i alle samanhengar som bokmålet gjer det. I så måte reflekterer ho den språklege hegemoniske tilstanden som rår i Noreg generelt (jf. Wold 2019), men ho gjer det utan samtidig å forlate nynorsken heilt.

Ada har det som kan kallast ein strileidentitet, som ho koplar både til dialekten og til nynorsken. I svara i spørjegranskinga oppgir ho at ho skriv mest på nynorsk i timane, og at ho kjenner seg trygg på nynorsken. På spørsmål om kva ho hypotetisk sett ville skrive i ulike samanhengar, oppgir ho dialekt til venner i sosiale medium, nynorsk til foreldre og besteforeldre. I likskap med dei fleste med nynorsk som hovudmål vil ho skrive på bokmål på Facebook-sida til venner, men på nynorsk til ordføraren. Sjølv om sjølvrapportert språkbruk ikkje er det same som faktisk språkbruk, vitnar tankane om skriftspråksveksling mellom ulike sjangrar og mottakarar om eit sterkt utvikla språkleg medvit.

Vi veit at det skjer omfattande kontekstuell skriftspråksveksling blant ungdom med nynorsk som hovudmål, og det er jentene som ser ut til å vere mest medvitne dei etablerte sjanger- og tekstnormene for språkvekslinga (jf. Helset og Brunstad 2020). Såleis er det primært gutar som oppgir at dei kan tenkje seg å skrive dialektprega når dei skriv til ordføraren eller søker ein sommarjobb i Bergen. Jentene er her heilt tydelege på kva dei vil bruke standardspråket på.

6.6 Foreldra

Blant elevane med bokmål som hovudmål som sa at dei var strilar, var det 77 % som oppgav at éin av eller begge foreldra var strilar. Nynorskgutane var endå meir opphavsorienterte: Her var det heile 90 % som svara at éin av eller begge foreldra var strilar, medan det tilsvarande talet for nynorskjentene var 84 %. Omvendt ser vi at blant bokmålsjentene som svara at dei ikkje var stril, var det 78 % som opplyste om at ingen av foreldra var stril, medan 66 % av bokmålsgutane gav tilsvarande svar. Går vi til dei nynorskelevane som ikkje ville definere seg som strilar, var det 57 % som oppgav at ingen av foreldra var strilar, medan 7 % svara «veit ikkje».

Poenget er tydeleg nok. Det er eit samanfall mellom det å oppfatte foreldra som strilar og det å kategorisere seg sjølv som stril. Strilekategorien kan ut frå desse svara sjåast på som ein medfødd eigenskap, noko som går i arv, og i mindre grad noko ein

tileignar seg gjennom subjektiv identifikasjon. I så fall framstår *stril* som ein lukka kategori. Ein kan likevel vri på svara. Dei som kategoriserer seg sjølve som strilar eller som ikkje-strilar, har her makta til å definere foreldra sine, og då definerer dei foreldra ganske likt seg sjølve. Såleis illustrerer svara vel så mykje at det er tette band mellom foreldra og ungdomane.

7 Avslutning

Denne artikkelen har diskutert moglege samanhengar mellom identitetskategorien *stril* og bruk av dialekt og nynorsk blant ungdomsskuleelevar i tidlegare Fjell kommune.

Hovudtendensen i resultatane frå den empiriske studien er at det er eit samanfall mellom strileidentitet og bruken av dialekt og nynorsk. Dei som oppgir å snakke «sotradialekt» og har nynorsk som hovudmål, vil i større grad karakterisere seg som stril enn dei som snakkar «bergensk» og har bokmål som hovudmål. Dei som mest tydeleg *ikkje* vil definere seg som strilar, er *jenter* i sentrale strøk med bokmål som hovudmål og som oppgir at dei snakkar bergensk eller blanding av bergensk og sotradialekt. Nynorskgutane og bokmålsjentene utgjer såleis dei mest markante motsetnadene. Der er òg andre kjønnskilnader, t.d. mellom nynorskjentene og nynorskgutane når det gjeld kva talemål dei bruker, kva samanhengar dei skriv dialekt, nynorsk og bokmål i, og graden av språkleg medvit.

Ein annan relevant variabel for strileidentiteten er geografi. Dei som bur i rurale strøk vest på Sotra, vil i større grad kalle seg for strilar enn dei som bur på Litle-Sotra (dvs. nærmast Bergen). Sidan nynorsken står sterkast i dei rurale områda, vil vi òg her finne eit samanfall med nynorsk som hovudmål.

Ein tredje variabel er familiebakgrunn. Dei som kallar seg stril, vil i hovudsak karakterisere foreldra som strilar.

Samla sett ser vi altså ein samheng mellom hovudmål, kjønn, geografi og foreldrebakgrunn når det gjeld eigenkategoriseringar som *stril*. Mest viktig er vekselverknaden mellom hovudmål og kjønn.

Det er tydeleg at *stril* ikkje er ei allment akseptert nemning for ungdomen i Fjell. Rett nok framstår ikkje strileomgrepet som eintydig negativt. Akkurat det uttrykkjer truleg ei generell haldningsendring som har gått føre seg over tid. På den andre sida framstår strileomgrepet i endå mindre grad som eintydig positivt. For mange av informantane verkar *stril* som noko litt fjernt, perifert og gamalvore, og det dekkjer eit avgrensa livsfelt. Det fell såleis ikkje inn som ei nøytral lokalorientert nemning på det livet og det språket som er relevant for ungdomane i dag. Samtidig merkar vi oss at

fleire av ungdomane er usikre på kva strilenemninga inneber. Det indikerer at nemninga kan vere open for forhandlingar og nytolkingar, slik tidlegare Fjell kommune har prøvd seg med når ein tala om «den moderne strilen».

Også oppfatningane av talemålet verkar opne. Mange oppgir at dei oppfattar talemålet sitt som «blanding av sotradialekt og bergensdialekt», og det kan indikere at dei ikkje heilt klarer å plassere seg identitetsmessig. I tillegg oppgir fleire at dei driv med veksling mellom ulike talemålsvarietetar, men òg mellom ulike skriftspråksvarietetar. I det siste tilfellet er det tydeleg at elevar med nynorsk som hovudmål i stor grad vekslar mellom å skrive på nynorsk, bokmål og dialekt. I det siste tilfellet er det òg tale om eit hegemonisk språkpress, men undervegs gjer òg ungdomane fleire refleksjonar og vurderingar over språkvala sine. Desse refleksjonane får fram at talemålsvala og skriftspråkvala ofte heng saman, og at strileomgrepet kan gå inn som eit element i desse vala. På den måten er då òg strileomgrepet relevant for å forstå språkval, språkbruk og språkleg identitet i Fjell.

At det er trekk ved språksituasjonen i Fjell som verkar opne, vil ikkje seie at tendensen i språkutviklinga er vilkårleg. To tendensar har vore tydelege gjennom fleire tiår: Talemålet går i retning bergensdialekten, og bokmålet tek over for nynorsken. Som vi har vore inne på, heng desse tendensane saman med meir grunnleggjande demografiske, økonomiske, sosiale og kulturelle endringar i Fjell-samfunnet. Men heller ikkje strukturelle endringar i språksamfunnet følgjer naturlover. Dei handlar òg om bustadpolitikk, skulepolitikk og mangelen på språkpolitikk (særleg på 1970-, 1980- og 1990-talet). Dei siste åra Fjell eksisterte som eigen kommune, var det eit visst fokus på språkpolitiske spørsmål, bl.a. gjennom målbruksplanen (Fjell kommune 2013) og gjennom prosjektet «Stolt av eige språk» som Fjell kommune og Universitetet i Bergen samarbeidde om. Slike tiltak indikerer at det er mogleg å setje i gang lokale tiltak for å påverke språksituasjonen. At språkoppfatningane, slik dei kjem fram hos informantane i denne studien, ikkje er lukka, illustrerer eit meir generelt poeng, nemleg at det finst eit resonansrom for språkpolitisk påverknad. Her kjem strileomgrepet inn igjen. Det *er* der og det kan tolkast på nytt, dersom nokon ønskjer det.

Referansar

- Agnew, John A. 1987. *Place and politics. The geographical mediation of state and society*. Boston & London: Allen and Unwin.
- Akselberg, Gunnstein. 2002. «Gransking av regionaltalemål i Noreg. Bakgrunn og særtrekk». *Nordica Bergensia* 28: 3–34.

- Anderson, Ragnhild Lie. 2020. «Haldningar til strilemål i og rundt Bergen». *Målbryting* 11: 23–52.
DOI: <https://doi.org/10.7557/17.4871>
- Barth, Fredrik. 1969. *Ethnic groups and boundaries. The social organization of cultural difference*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Birkeland, Mariann. 2008. ««Dei e teite og dei e mær stril enn oss». Ein komparativ analyse av talemål, haldningar og samfunnsforhold i nordhordlandskommunane Meland og Radøy». Masteroppgåve, Universitetet i Bergen.
- Bourdieu, Pierre. 2002. *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: De norske bokklubbene.
- Beck, Ulrich og Elisabeth Beck-Gemshem. 2004. *Individualization. Institutionalized individualization and political consequences*. Thousand Oaks/New Dehli: Sage Publications.
- Brunstad, Endre. 2006. «Globalisering og språkleg mangfald». I *Den nye norsken. Nokre peilepunkt under globaliseringa*, redigert av Helge Sandøy og Kari Tenfjord, 40–72. Oslo: Novus forlag.
- Brunstad, Endre. 2017. «Nynorsk under press. Folkerøystingar om opplæringspråk i bergensområdet på 2000-talet». I *Bók Jógvan*, redigert av Zakaris Svabo Hansen, Anfinnur Johansen, Hjamlar P. Petersen og Lena Reinert, 63–81. Tórshavn: Froðskapur.
- Brunstad, Endre. 2020. «Det saumlause språkskiftet – om overgangar frå nynorsk til bokmål i Fjell». I *Vilkår for nynorsk mellom barn og unge*, redigert av Gudrun Kløve Juuhl, Stig Helset og Endre Brunstad, 171–202. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Brunstad, Endre, Unn Røyneland og Toril Opsahl. 2010. «Hip-hop. ethnicity and linguistic practice in rural and urban Norway». I *Languages of Global Hip-hop*, redigert av Marina Terkourafi, 223–255. London: Continuum.
- Bucholz, Mary og Kira Hall. 2004. «Language and identity». I *A companion to linguistic anthropology*, redigert av Alessandro Duranti, 369–394. Oxford: Blackwell.
- Bucholz, Mary og Kira Hall. 2005. «Identity and interaction: a sociocultural linguistic approach». *Discourse Studies* 7 (4–5): 585–614.
- Cornips, Leonie og Vincent A. de Rooij, red. 2018. *The sociolinguistics of place and belonging. Perspectives from the margins*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Darvin, Ron og Bonny Norton. 2015. «Identity and a model of investment in applied linguistics». *Annual Review of Applied Linguistics* 35: 36–56.
- Eilertsen, Trine. 2002. «En byggefeltstrils bekjennelser». *Bergens Tidende*, 29. november, 2002.
<https://www.bt.no/nyheter/lokalt/i/M7GwB/en-byggefeltstrils-bekjennelse>.
- Erikson, Erik H. 2000. «Livscyklens identitetens epigenese». I *Tekster om læring*, redigert av Knud Illeris, 134–138. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.

- Fjell kommune. 2013. «Målbruksplan». Fjell: Fjell kommune. [Er ikkje lenger tilgjengeleg på Internett etter kommunesamanslåing i 2020, men finst som brosjyre.]
- Fossen, Anders Bjarne. 2009. «Byen og strilelandet». *Grind*.
<https://www.grind.no/busetnad-bygd/byen-strilelandet>
- Giddens, Anthony. 1997. *Modernitet og selvidentitet. Selvet og samfundet under senmoderniteten*. (Omsett til dansk av Søren Schulz Jørgensen.) Cambridge: Hans Reitzel.
- Grunnskolen informasjonssystem [GSI]. 2021. Oslo: Utdanningsdirektoratet. Henta 01.04.2021 frå
www.gsi.udir.no
- Helset, Stig og Endre Brunstad. 2020. «Språkveksling på grunnlag av tekstnormer og mot-takarforventingar mellom ungdomar i det nynorske kjerneområdet». I *Vilkår for nynorsk mellom born og unge*, redigert av Gudrun Kløve Juuhl, Stig Helset og Endre Brunstad, 93–118. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Higgins, Christina. 2020. «Space, place, and language». I *The routledge handbook of migration and language*, redigert av Suresh Canagarajah, 102–116. London: Routledge.
- Idsøe, Thea. 2016. «Er nynorsk vanskeleg, eller er det berre ein vane? Ei undersøking av språk-skiftarar og nynorskbrukarar frå eit kjerneområde, ei randsone og eit språkdelt område i Hordaland». Masteroppgåve, Universitetet i Bergen.
- Juuhl, Johan C. W. 2012. *Det grå riket*. Bergen: Vigmostad & Bjørke. [Nyutgiving av Juuhls *Havstrilerne* frå 1912 med føreord av Halvor Skurtveit.]
- Johnstone, Barbara. 2010. «Language and place». I *Cambridge handbook of sociolinguistics*, redigert av Walt Wolfram og Raj Mesthrie. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kerswill, Paul. 1994. *Dialects converging. Rural speech in urban norway*. Oxford: Clarendon Press.
- Kværnum, Kirsti. 2012. *Omstridte landskap. Stedstilhørighet og endring på Sotra. Rapport 8/12*. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Kobbeltveit, Olav. 2002. «Rapport frå (strile)krigen». *Bergens Tidende* 07.12.2002.
- Langeland, Alfred. 1988. *Grunnskolen i Fjell 250 år. Jubileumsskrift 1739–1989*. Straume: Fjell kommune.
- Leander, Kevin M. og Margaret Shealy. 2004. *Spatializing literacy reseach and practice*. New York: Peter Lang.
- Myking, Johan. 1981. «Språk og stril. Målreising i Nord- og Midthordland 1885–1922». Hovudoppgåve, Universitetet i Bergen.
- Mæhlum, Brit. 2007. *Konfrontasjoner. Når språk møtes*. Oslo: Novus.
- Mæhlum, Brit og Stian Hårstad. 2018. «Nasjonale og regionale identitetar». I *Norsk språkhistorie III. Ideologi*, redigert av Tove Bull, 145–326. Oslo: Novus forlag.

- Neteland, Randi. 2014a. «Koinéforming av industristedtalemål. En sosiolingvistisk studie av språkutviklingen i Sauda og Årdal de siste hundre årene». Ph.d.-avhandling, Universitetet i Bergen.
- Neteland, Randi. 2014b. «Å snakke bokmål og å snakke nynorsk». I *Rom for språk*, redigert av Endre Brunstad, Ann-Kristin Gujord og Edit Bugge, 267–297. Oslo: Novus forlag.
- Nordvik, Bernt Eirik. 2010. «Lokalavisa – nynorskbastion under press. Eit språkkulturelt blikk på avisene Vestnytt og Os og Fusaposten». Masteroppgåve, Universitetet i Bergen.
- Pablé, Adrian, Marc Haas og Noël Christie. 2010. «Language and social identity: an integrationist critique». *Language Science* 32 (6): 671–676.
- Pennycook, Alastair. 2010. *Language as a local practice*. London & New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Respons. 2013. «Innbygger- og flyttemotivundersøkelse i Fjell». Publisert på nett i 2013. [Upublisert rapport utarbeidd av Respons Analyse, med tilvisingar til tilsvarende gransking i 2006.]
https://distriktssenteret.no/wp-content/uploads/2012/12/rapport_flyttemotiv-og-trivselsundersokelse_fjell.pdf
- Revheim, Irene. 1997. «Sosiolingvistisk variasjon i Sund kommune på Sotra». Masteroppgåve, Universitetet i Bergen.
- Roald, Hans-Jacob. 2010. *Byplanen. En historie om utviklingen av Bergen by*. Oslo: Spartacus forlag.
- Røyneland, Unn. 2017. «Hva skal til for å høres ut som du hører til? Forestillinger om dialektale identiteter i det senmoderne Norge». *Nordica Helsingensia* 48: 91–106.
- Sandøy, Helge, red. 2016. *Norsk språkhistorie 1. Mønster*. Oslo: Novus.
- Skurtveit, Halvor. 2012. «Juuhl og havstrilane». I *Det grå riket*, av Juuhl 2012, føreord. Bergen: Vigmostad & Bjørke.
- Skurtveit, Halvor og Gaute Losnegård. 2020. *Fjell bygdebok band VII. Allmennhistoria 1910–2019*. Bergen: Bedoni forlag.
- Solberg, Erna. 2020. «Statsministerens tale på folkefest for nye Øygarden kommune, Sotra Arena 4. januar 2020».
<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/statsministerens-tale-pa-folkefest-for-nye-oygarden-kommune/id2684479/>
- Statistisk sentralbyrå. 1972. *Folketallet i kommunene 1971–1972*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
 Henta 01.04.2021 frå
https://www.ssb.no/a/histstat/nos/nos_a476.pdf
- Statistisk sentralbyrå. 2020. «Statistikkbanken. Befolkning». Henta 01.04.2021 frå
<https://www.ssb.no/statbank/table/01222/tableViewLayout1/>

- Sundt, Eilert. 1873. *Om Huslivet i Norge. Fortsettelse af Bogen fra 1873 «Om Renlighedsstellet i Norge» og med særligt Hensyn til de tre vestlandske Amter Romsdal samt Nordre og Søndre Bergenhus*. Christiania: J. Chr. Abelsted.
- Taifel, Henri. 1981. *Human groups and social categories*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Villanger, Silje. 2010. «Da hadde vært kult visst vi hadde snakka strilsk om hondra år». Ei sosiolingvistisk oppfølgingsgransking av talemålet i Øygarden». Masteroppgåve, Universitetet i Bergen.
- Withers, Charles W. J. 2009. «Place and the «Spatial turn» in geography and history». *Journal of the History of Ideas* 70 (4): 637–658.
- Wold, Ingrid. 2019. «Kvifor ikkje nynorsk? Eit metaperspektiv på sju studiar av språkbortval i randsoner». *Målbryting* 10: 77–99.
<https://doi.org/10.7557/17.4825>.
- Ziehe, Thomas. 2004. *Øer af intensitet i et hav av rutiner. Nye tekster om ungdom, skole og kultur*. Omsett av Hans Christian Fink. København: Politisk revy.
- Øidne, Gabriel. 1957. «Litt om motsetninga mellom Austlandet og Vestlandet». *Syn og Segn* 3: 97–114.
- Aasen, Ivar. 1917. *Reise-Erindringer og Reise-Indberetninger 1842–47*. Trondheim: Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab.
- Aasmundseth, Kathrine. 2010. ««I den store sammenhengen er me jo bergensarar». Bevisste og underbevisste språkholdninger i Øygarden». Masteroppgåve, Universitetet i Bergen.

Abstract

This article is about the relationship between linguistic identity and spatial identity among adolescents between the age of 13 and 16. Based on historical data, a survey and interviews, this article examines the concept of *stril* and its role as an identity marker among adolescents in the former municipality of Fjell outside Bergen. This language society, traditionally an area of the so-called strils, is today characterized by pressure against the Nynorsk written language and by dialectal levelling. The results of the study indicates that the concept of *stril* is relevant in order to understand language choice, language use and language identity. Furthermore, it shows a connection between self-categorization as *stril* and main written language, gender, local geography and parental background. Most significant is the interaction between main written language and gender.

166 Endre Brunstad

Endre Brunstad

Universitetet i Bergen

endre.brunstad@uib.no